

VİLNİUS ÜNİVERSİTESİNDE “ULUSLARARASI TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU” YAPILDI

Emine ATMACA*

Litvanya topraklarında iki küçük Türk topluluğu yaşamaktadır. Bunlar Litvanya Büyük Prenslığı'ne XIV. yüzyılın sonlarında (1397) Altın Ordu Devleti'nin dağılmasından sonra yaşanan siyasi, sosyoekonomik sıkıntılar nedeniyle Kazan, Astrahan ve Kırım hanlıklarından gelmiş “Litvan - Tatar Türkleri” ile aynı tarihlerde Kırım'dan gelerek yerleşmiş Musevi “Karaim Türkleri”dir. Araştırmacılara göre Litvanya Büyük Prenslığı'ne bu iki Türk topluluğunun göçü yaklaşık XVII. yüzyıla kadar kesintisiz devam etmiştir.

Ulusal kimliklerinden ve dinlerinden hiçbir şekilde ödün vermeyen ve Avrupa Birliğine bağlı ülkelerin siyasi platformunda da hoşgörü timsali olarak gösterilen bu iki küçük Türk topluluğu, XIV. yüzyıldan bugüne değin birlikte yaşadıkları Slav milletlerinin etkisiyle siyasi, sosyal ve özellikle de kültürel yönden birtakım değişiklikler geçirmişlerdir. Mesela; ilk zamanlarda Litvan - Tatar Türkleri, Tatar Türkçesini bilmekteyken sonraki zamanlarda “Hristiyan Litvan kadınlarıyla evlenmeleri, Tatar Türklerinin savaş nedeniyle sık sık eşlerini bırakıp gitmek zorunda kalmaları ve bu yüzden çocuklarına Tatar Türkçesini öğretememeleri, Belarus - Litvanya - Polonya Tatarlarının sosyal açıdan bir bütün oluşturmamaları ve buldukları bölgede sayıca çok az olmaları, Tatar Türklerinin ana vatandan çok uzakta olmaları, dinî ayinler için halk dilinin olmaması ve Litvanya birliğinin Tatar Türklerinin üst sınıfına yerli dili (Lehçe (~Polonyaca), Litvanca) bilme zorunluluğu getirmesi” gibi sebepler yüzünden Tatar Türkçesini unutmışlardır¹.

Bu iki özgün etnik Türk grubunun Litvanya Büyük Prenslığı'ne gelişinin 615. yıl dönümü dolayısıyla “Litvanya'da Türk Tarihi ve Kültürü” adında **29 - 31 Mayıs 2013** tarihleri arasında Doğu Avrupa'nın şarkiyat merkezi olarak kabul edilen Vilnius Üniversitesinde (Litvanya / Vilnius) bir sempozyum düzenlenmiştir. Bu uluslararası sempozyumu, Litvanya'dan *Vilnius Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili Merkezi, Vilnius Üniversitesi Tarih Fakültesi, Devletsiz Kültürler Merkezi, Vilnius Şehri Litvan - Tatar Türk Topluluğu*; Türkiye'den *Yunus*

* Dr.; Sakarya Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, eatmaca@sakarya.edu.tr.

¹ Detaylı bilgi için bk. http://www.vilnius.skynet.lt/story_t.html.

Emre Enstitüsü, T.C. Dışişleri Bakanlığı ve T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı ortaklaşa gerçekleştirmiştir.

1. Sempozyumun Açılış Töreni

29 Mayıs Vilnius universiteto Mažoji aula / Vilnius University Aula Parva - the Samall Hall (Universiteto g. 3) salonunda Vilnius Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Habil. Dr. Eugenijus BUTKUS, Litvanya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Šarūnas ADOMAVIČIUS, Türkiye Cumhuriyeti Litvanya - VILNIUS Büyükelçisi Akın ALGAN, Vilnius Üniversitesi Tarih Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Rimvydas PETRAUSKAS, Yunus Emre Enstitüsü Müdür Yardımcısı Yrd. Doç. Dr. Ebubekir CEYLAN birer açılış konuşması yapmışlardır. Açılış konuşmalarının ardından sempozyum oturumlarına geçilmiştir.

Litvanya 'da Türk Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 'nun afişi

Vilnius Üniversitesi rektörlük binası (kuruluş tarihi 1579)

Vilnius Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Habil Eugenijus BUTKUS sempozyum açılış konuşmasını yaparken

*Vilnius Üniversitesi Tarih Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Rimvydas PETRAUSKAS
sempozyum açılış konuşmasını yaparken*

*Yunus Emre Enstitüsü Müdür Yardımcısı Yrd. Doç. Dr. Ebubekir CEYLAN sempozyum
açılış konuşmasını yaparken*

Açılış töreninin yapıldığı Mažoji aula salonundan bir görüntü

Açılış töreninin yapıldığı Mažoji aula salonundan bir görüntü

Sempozyum açılış töreni öncesinde bildiri sahiplerine Vilnius Üniversitesi Filoloji Fakültesine bağlı Türkçe Öğretim Merkezi tarafından hazırlanan, içerisinde sempozyum programı, bloknot, kalem, sempozyum katılım belgesi, T.C. Vilnius Büyükelçiliğindeki resepsiyon daveti ve yaka kartının bulunduğu dosya ile anlık çeviri için tercüman kulaklığı

dağıtılmıştır. Ayrıca dinleyicilere de sempozyum programı ve anlık çeviri için tercüman kulaklığı verilmiştir.

2. Sempozyum Oturumları

Sempozyuma Litvanya, Türkiye, Rusya, Tataristan, Beyaz Rusya, İsrail, Polonya ve Ukrayna olmak üzere 8 ülkeden Tatar ve Karaim Türkleri konusunda uzman değerli bilim adamları katılmıştır. Sempozyumda *Tarih, Kültür ve Din, Osmanlı İmparatorluğu ile Litvanya Büyük Dükalığı Arasındaki İlişkiler, Dil ve Edebiyat, XX-XXI. Yüzyıllarda Milletler Arasındaki Değişimler* gibi oturum başlıkları adı altında toplam 28 bildiri sunulmuştur. Bildiriler, *Türkçe, Litvanca, Rusça ve İngilizce* olmak üzere 4 dilde sunulmuştur.

Sempozyumdan bir görüntü

Sempozyumun kapanış oturumu 30 Mayıs 2013 tarihinde Vilnius Üniversitesinin rektörlük binasındaki *Mažoji aula* salonunda gerçekleştirilmiştir. Bu son oturumda “*Tarih, Kültür ve Din, Osmanlı İmparatorluğu ile Litvanya Büyük Dükalığı Arasındaki İlişkiler, Dil ve Edebiyat, XX-XXI. Yüzyıllarda Milletler Arasındaki Değişimler*” adlı oturumlara başkanlık yapmış bilim adamları, sunulan bildirileri genel olarak değerlendirmiş ve bu türden bir sempozyumun bu üniversitenin çatısı altında yapılışından mutluluk duyduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca sempozyumun gelecek yıllarda daha geniş çapta yapılması temennisinde de bulunmuşlardır.

Sempozyumda sırasıyla şu bildiriler sunulmuştur:

I. OTURUM (29 Mayıs 2013)

TARİH, KÜLTÜR VE DİN

Борис ЧЕРКАС (Институт истории Украины Национальной академии наук Украины / Ukraina Ulusal Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsü) Инкорпорация Великим княжеством Литовским западных улусов Золотой Орды в XIV-XV вв. (политико - географические, социально-экономические и демографические аспекты проблемы / Aukso Ordos vakarų ulusų inkorporacija į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštiją XIV–XV. a. (politiniai-geografiniai; socialiniai-ekonominiai ir demografiniai problemos aspektai) / Incorporation of the Western Uluses of the Golden Horde in the Grand Duchy of Lithuania in the 14th–15th Centuries (Political, Geographical, Socio-Economic and Demographic Aspects) / XIV. ve XV. Yüzyıllarda (Siyasi, Coğrafi, Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yönden) Litvanya Büyük Prenslüğünde Altın Orda ve Batı Ulusunun Ortaklığı

Дина МУСТАФИНА (Казанский (Приволжский) федеральный университет / Kazan (Volga) Federal Üniversitesi) Документальные материалы о литовских татарах из фондов Национального исторического архива города Гродно (30-е годы XIX века / Dokumentiniai šaltiniai (XIX amžiaus 3 dešimtmečio) apie Lietuvos totorius Gardino Nacionalinio istorijos archyvo fonduose / Documentary Materials on the Lithuanian Tatars in the Collections of the National Historical Archive of Grodno (3rd decade of the 19th Century) / (XIX. yüzyılın ortalarında) Grodno Ulusal Tarihi Arşivindeki Litvanya Tatarlarına Ait Malzemeler

Tamara BAIRAŠAUSKAITĖ (Lietuvos istorijos institutas / Litvanya Tarih Enstitüsü Başkanı) Татарское землевладение в Виленской губернии во второй половине XIX века / Totorių žemėvalda Vilniaus gubernijoje XIX a. II pusėje / Tatars' Landownership in Vilnius Province in the Second Half of the 19th Century / XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Vilnius Eyaletinde Tatar Toprak Mülkiyeti

Сергей МИСКЕВИЧ (Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт / Belarus Devlet Üniversitesi) Мусульманское кладбище как источник для изучения истории татар бывшего Великого княжества Литовского / Musulmonų kapinės kaip Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos totorių istorijos tyrimo šaltinis / Muslim Cemeteries as a Source for Studying the History of Tatars of the Former Grand Duchy of Lithuania / Litvanya Eski Büyük Prenslüğünde Tatar Tarihi İncelemesi: Müslüman Mezarları

Arie YARIV (Tel Aviv University / Tel Aviv Üniversitesi) The Beginning of Karaime Settlement in the Grand Duchy of Lithuania in Karaime Sources Karaimų įsikūrimo pradžia Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje karaimų šaltiniuose / Karaim Kaynaklarında Litvanya Büyük Prenslığıne Karaimlerin Yerleşmesi

Jurgitia VERBICKIENĖ (Vilniaus universitetas / Vilnius Üniversitesi) Izmaelio vaikai: požiūris į musulmonus karaimo Izaoko Trakiškio antikrikščioniškoje polemikoje “Tikėjimo sutvirtinimas“ / Дети Измаила: мусульмане глазами Исаака Троцкого в антихристианском полемическом сочинении «Укрепление веры» / Children of Ismael: Attitude to Muslims in the Anti-Christian Polemic of Karaim Isaak Troki “Strengthening of Faith“ / “İsmail’in Çocukları: Karay Isaac Trakiskio’dan Hıristiyan Karşıtı Polemiklere Bir Yaklaşım ‘İnanç Getirmek’”

Czesław ŁAPICZ (Uniwersytet Mikołaja Kopernika / Nicolaus Copernicus Üniversitesi) Ислам в диаспоре (на примере татар-мусульман Великого княжества Литовского / Islamas diasporoje (Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos totorių-musulmonų pavyzdys) / Islam in Diaspora (The Example of the Tatars – Muslims of the Grand Duchy of Lithuania) / Diasporada İslam (Litvanya Büyük Prenslığındeki Müslüman Tatar Örneği)

Апполинария АВРУТИНА (Санкт-Петербургский Государственный Университет / St. Petersburg Devlet Üniversitesi) Islam and Sufi Movement in the Territory of the Grand Duchy of Lithuania and Poland / Islamas ir sufi judėjimas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje ir Lenkijoje / Litvanya ve Polonya Büyük Prenslığında İslam ve Tasavvuf Hareketi

Mehmet AÇA (Balıkesir Üniversitesi) Birth Traditions of Lituianian Tatars and Turks in Turkey: a Comparative Study / Litvanya Tatarları ile Türkiye Türklerinin Doğum Gelenekleri: Karşılaştırmalı Bir İnceleme

II. OTURUM (29 Mayıs 2013)

OSMANLI İMPARATORLUĞU İLE LİTVANYA BÜYÜK DÜKALIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Tomas ČELKIS (Vilniaus universitetas / Vilnius Üniversitesi) «Соседи» в степи: территориальные контакты Великого княжества Литовского и Османской империи в XV–XVI в. / “Kaimynai” stepėse: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Osmanų imperijos teritoriniai kontaktai XV–XVI a. / “Neighbours” in the Steppes: Contacts between the Grand Duchy of Lithuania and the Ottoman Empire in the 15th – 16th Centuries / XV ve XVI.

Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Litvanya Büyük Prenslığı Arasındaki İlişkiler: Bozkırın “Komşuları”

Galina MIŠKINIENĖ (Vilniaus universitetas / Vilnius Üniversitesi) - Abdulkim KILINÇ (Vilniaus universitetas / Vilnius Üniversitesi) (Восточные документы, хранящиеся в рукописном отделе библиотеки Вильнюсского университета: ханские ярлыки и письма приграничных пашей / Rytietiški dokumentai saugomi VU Rankraščių skyriuje: chanų jarlykai ir pasienio pašų laišškai / Oriental Documents in the Manuscript Department of Vilnius University Library: Jarlyks of Chans and Letters of Border Pashas / Vilnius Üniversitesi Kütüphanesi El Yazmaları Bölümündeki Oriental Belgeler: Yarlıklar ve Sınır Mektupları

III. OTURUM (30 Mayıs 2013)

DİL VE EDEBİYAT

Henryk JANKOWSKI (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu / Adam Mickiewicz Üniversitesi) / Similarities in some language strategies of Muslim Bosnians and Tatars of Grand Duchy of Lithuania / Bosnijos musulmonų ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos totorių kai kurių lingvistinių strategijų panašumai / Litvanya Büyük Prenslığındeki Müslüman Boşnak ve Tatarların Dillerindeki Bazı Benzerlikler

Ewa-SIEMIENIEC-GOŁAŚ (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie / Jagiellonian Üniversitesi) Tatar anthroponyms in old Polish sources / Totorių antroponimai senose lenkiškuose šaltiniuose / Eski Lehçe (~ Polonyaca) Kaynaklarında Tatar Adları

Joanna Kaminska - KULWICKA (Uniwersytet Mikołaja Kopernika / Nicolaus Copernicus Üniversitesi) -Anetta Luto-Kaminska (Polska Akademia Nauk w Warszawie / Polonya Bilimler Akademisi) Językowe sposoby kreacji wizerunku muzułmanina w Renesansowej polemice religijnej / Musulmono įvaizdžio konstravimo lingvistiniai metodai Renesanso epochos religinėje polemikoje / Rönesans Çağı Dini Polemiğinde Müslüman İmajının Dilsel Metotları

Vahit TÜRK (İstanbul Kültür Üniversitesi) Religinės idiomos Saliamono istorijoje / Religious Idioms in Salamon’s Stories / Süleyman’ın Meselleri Adlı Eserde Din Tabirleri

Diana LAVRINOVIČ (Lietuvos karaimų religinė bendruomenė / Litvanya Karay Dini Cemaati) Lithuanian Karaims Hachan-Mark Lavrinovičius’s Contribution to the Studies and Survival of the Karaim Language Trakai dialect / Litvanya Karaim Türkçesinin Trakai Lehçesine Litvanya Karay Türkü Hachan-Mark Lavrinovičius Katkısı

Halil İbrahim USTA (Ankara Üniversitesi) Исторический обзор первых подстрочных переводов Корана / Pirmi interlineariniai Korano vertimai: istorinė apžvalga / Historical Overview of the First Interlinear Translation of the Qur'an (on the Basis of the Turkic Languages) / (Türk Lehçeleri Temelinde) Kur'an-ı Kerim'in İlk Satır Arası Çevirisine Tarihi Yönden Bir Bakış

Михаил ТАРЭЛКА (Нацыянальная акадэмія навук Беларусі / Belarus Ulusal Bilimler Akademisi) Тefsиры татар бывшего Великого княжества Литовского Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos totorių tefsirai / Tafsirs of the Tatars of the Grand Duchy of Lithuania / Litvanya Büyük Prensiğindeki Tatarlar ve Tatarlara Ait Tefsirler

Дмитрий СЕВРУК (Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт / Belarus Devlet Üniversitesi) Тюркскоязычная рукопись из одной частной коллекции белорусско-татарских рукописей Tiurkų kalba parašytas rankraštis, saugomas vienoje privačioje Baltarusijos totorių rankraščių kolekcijoje / Turkic Manuscript from a Private Collection of Belarusian Tatar Manuscripts / Belaruşa Tatar Yazmalarından Özel Bir Koleksiyon. Tatar Türklerine Ait Bir El Yazması

Marek DZIEKAN (Uniwersytet Łódzki / Łódzki Üniversitesi) Кахин? Шаман? Колдун? Как стать фалджем по хамайлу Александровича Kahinas? Šamanas? Burtininkas? Kaip tapti faldžėjumi pagal Aleksandrovičiaus hamailą / Kahin? Shaman? Sorcerer? How to become a Faldjey according to the Khamail of Alexandrovich / Kahin? Şaman? Büyücü? Alexandrovich'in Hamailine Göre Faldjey Nasıl Olunur?

Emine ATMACA (Vilniaus universitetas / Vilnius Üniversitesi) Lietuvos totorių hamailai: apie du Nemėžio totorių bendruomenės saugomus hamailus / Lithuanina Tatars' Hamails: about Two Hamail Books Preserved in the Nemėžis Tatar Community / Litvan Tatar Türklerine Ait Hamail Kitapları ve Nemėžis Köyünde Bulunan İki Hamail Kitabı

Hüseyin DURGUT (Balıkesir Üniversitesi) Lietuvos totorių rankraščiuose esančio Miradžname teksto kalbiniai ypatumai / Linguistic Features of Miracname Texts in Manuscripts of the Lithuanian Tatars / "Miraçname" Temelinde Litvanya Tatarlarına Ait Elyazmalarında Bulunan Türkçe Dil Metinlerinin Özellikleri

IV. OTURUM (30 Mayıs 2013)

XX-XXI. YÜZYILLARDA MİLLETLER ARASINDAKİ DEĞİŞİMLER

Диляра УСМАНОВА (Казанский (Приволжский) федеральный университет / Kazan (Volga) Federal Üniversitesi) Контакты волго-уральских и польско-литовских татар в первой четверти XX в.: культурно-религиозные и общественно-политические связи в мусульманской умме России / Volgos-Uralo ir Lietuvos-Lenkijos totorių kontaktai pirmame XX a. ketvirtyje: kultūriniai-religiniai ir visuomeniniai-politiniai ryšiai musulmoniškoje Rusijos umoje / Contacts of Volga-Ural and Polish-Lithuanian Tatars in the First Quarter of the 20th Century: Cultural-Religious and Socio-Political Relations in the Muslim Ummah of Russia / XX. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Volga-Ural ve Polonya-Litvanya Tatarları Arasındaki İletişim: Rusya'nın Müslüman Halklarla Kültürel-Dini ve Sosyo-Politik İlişkileri

Альфина СИБГАТУЛЛИНА (Институт Востоковедения Российской Академии Наук / Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü) Материалы периодической печати казанских татар о мусульманах Прибалтики (нач. XX в.) / XX a. pr. Kazanės totorių periodinių leidinių publikacijos apie Pabaltijo musulmonus / Publications about Baltic Muslims in the Periodicals of the Kazan Tatars (Beginning of the 20th Century) / XX. Yüzyılın Başlarında Kazan Tatar Basınında Baltık Müslümanları ile ilgili Yayınlar

Ирина СЫНKOBA (Минский институт управления / Minsk Enstitüsü Yönetimi) Религиозная письменность белорусских татар в послевоенный период: конец традиции?... / Pokario laikotarpio Baltarusijos totorių religinė raštija: tradicijos pabaiga?... / Religious Writing of the Belarusian Tatars in the Postwar Period: the End of Tradition?... / Savaş Sonrası Dönemde Belarus Tatarlarının Dini Yazmaları: Geleneğin Sonu ...?

Adas Jakubauskas (Mykolo Romerio Universitetas / Michael Romeris Üniversitesi) Lietuvos totorių bendruomenė XX a. – XXI a. / XX- XXI. Yüzyıllarda Litvanya Tatar Topluluğu

Dovilė TROSKOVAITĖ (Klaipėdos universitetas / Klaipėda Üniversitesi) Is there only one Homeland? The Changing Image of Trakai and Crimea in the Self-Identity of the Karaims in the 19th – 20th centuries / Ar Tėvynė tik viena? Krymo ir Trakų vaizdinių kaita karaimų savivokoje XIX – XX a. / Sadece Bir Anayurt mu Vardır? XIX. Yüzyılın Sonu XX. Yüzyılın Başlarında Karayların Kimlikleri (Kimlik Problemleri), Kırım ve Trakai'deki Yaşayan Karayların Kimlik Görüntüsü

Yücel Öztürk (Sakarya Üniversitesi) Thoughts on the Importance and Responses on the International Karate Symposium in Bilecik, Turkey / Tarptautinio karaimų

simpoziumo Bilecik'e (Turkija) atgarsiai / Bilecik'te yapılan Uluslararası Karay Sempozyumunun Önemi ve Sempozyum Üzerine Düşünceler

3. Kırk Tatar (~ Keturiasdesimt Totoriu), Nemėžis ve Trakai Gezileri

31 Mayıs 2013 tarihinde de Litvan - Tatar ve Karaim Türklerinin yoğun olarak yaşadıkları *Kırk Tatar* (~ Keturiasdesimt Totoriu) ve *Nemėžis köyleri* ile *Trakai*'ye 1 günlük bir gezi düzenlenmiştir. Bu gezi esnasında Kırk Tatar ve Nemėžis köylerindeki Litvan-Tatar Türklerine ait camiler ve Trakai'deki Karaim Türklerinin ibadet evi Kenassa ziyaret edilmiştir. Bu ziyaretlerde geziye katılan bilim adamları Kırk Tatar, Nemėžis ve Karay Türklerinin toplum temsilcileri olan *Fatima Buinovksa*, *Zeno Firkovičius* ve *Irina Špakovskaja* ile görüşmeler yapmışlardır.

Kırk Tatar (~ Keturiasdesimt Totoriu) ve Nemėžis Köyleri

Litvanya'da Litvan - Tatar Türklerinin büyük bölümü, başkent Vilnius'a 18 km uzaklıktaki *Kırk Tatar* (~ Keturiasdesimt Totoriu) ve Vilnius'a 7 km uzaklıktaki *Nemėžis* adlı köylerde yaşamaktadır. Kırım'dan gelip buraları yurt edinen Tatar Türkleri "Kırk Tatar" (~ Keturiasdesimt Totoriu) Köyü'nü, XIV. yüzyılın sonlarında, Litvanya Büyük Dükü Vytautas'ın özel izni ile kurmuşlardır.

Nemėžis Cami

Nemëzis Cami'nin yanındaki yeni mezarlıktan bir görüntü

Sağında ve solunda eski ve yeni mezarlıkların bulunduğu *Nemëzis Cami*, *Nemëzis Köyü'nün* tam merkezinde yer almaktadır. Hem *Nemëzis* hem de *Kırk Tatar Cami* ağaçtan yapılmıştır. Bunun sebebi, muhtemelen Litvanya'da ağacın çok olmasıdır. Bu camilere has bir diğer özellik de camilerin kadın ve erkekler için iki bölüme ayrılmış olmasıdır.

Nemëzis Cami'nin yanındaki eski mezarlıktan bir görüntü

Kırk Tatar Cami

Litvanyadaki Tatar Türklerine ait camiler, kilise mimarisine benzer bir yapıda dörtgen olarak inşa edilmiştir. Bu camiler, bu özelliği dolayısıyla da İslam âleminin en ilginç camileri olma özelliğine sahiptir. Litvanya’da yasak olduğu için camilerin küçük minarelerinden ezan sesi maalesef duyulamamaktadır. Ezan sadece cuma günü *Kırk Tatar Cami*’nin içerisinde okunmaktadır.

Kırk Tatar Cami'nin yanındaki yeni mezarlıktan bir görüntü

3.1. Trakai (~ Troki ~Trakay)

Trakai, başkent Vilnius’a 28 km uzaklıkta Musevi Karaim Türklerinin yoğunluklu olarak yaşadıkları tarihî şehirlerden birisidir. Bugün Karaim Türkleri, Litvanya’da Troki (~

Trakai) Şehri'nden başka Vilnius (~ Vilno) ve Ponevezis (Ponevej) şehirlerinde de yaşamaktadırlar.

Karay Türkçesinin Troki (Trakay), Halicz - Lutsk (Ukrayna) ve Kırım olmak üzere üç ağzı vardır. Litvanya'daki Karay Türklerinin konuştuğu Türkçe, Ukrayna ve Kırım'da konuşulan Karayim Türkçesi ağızlarından çok farklıdır. Trakai ağzı ses, şekil bilgisi ve söz varlığı bakımından eski *Kuman Türkçesine* daha yakındır.

Kenassanın Dış Kapısındaki Litvanca Yazı

Trakai'de Karaim Türklerinin ibadet evi Kenassa

Kenassaya girerken

Trakai'de Karaim Türklerinin ibadet evi Kenassanın yoldan çekilmiş resmi

Kenessada Karayim Türkçesiyle yazılmış 10 Emrin bir kısmı

Karayim Türklerinin Trakai'deki Okulu

Karaim Türklerinin Trakai'deki Okul Tabelası

Karaim Türklerine Ait Kıbınlar Lokantası

Karaim Türklerinin meşhur böreği "KIBIN"

Trakai Kalesi

Trakai Kalesi'nin içerisindeki müzeden bir görüntü (Karaim Türk kızları)

Trakai Kalesi'nin içerisindeki müzeden bir görüntü (Tatar Türkü)

Trakai

4. Sonuç

Litvanya Cumhuriyeti ile Türkler arasında çok güçlü bağlar vardır. Bu bağlar yukarıda da bahsedildiği gibi XIV. yüzyılın sonlarına kadar gitmektedir. Tatar ve Karaim Türkleri, XIV. yüzyılda, bu iki ülkenin tek bir yönetime bağlı olduğu dönemlerde Litvanya prensine yardım için gelen Kıpçak Türklerinin torunlarıdır. Daha sonraları Litvanya Prensiği, Kıpçak Türklerine arazi ve bazı ayrıcalıklar vererek bu ülkeye yerleşmelerini sağlamış ve onlardan özellikle Tatar Türklerinden daha çok askerî hizmetlerde Karaim Türklerinden ise çiftçilik ve at yetiştiriciliği alanlarında faydalanmıştır. Dolayısıyla Litvanlar, Düklerini korudukları ve her konuda kendilerine yardım ettikleri için bu iki küçük Türk topluluğunu çok sevmekte ve saymaktadırlar. Bu iki Türk topluluğun etkisiyle de olsa gerek bugün Litvanlar, Türkiye'ye karşı son derece nazik hisler beslemektedir. Bu güzel hissiyat sempozyumun her aşamasında, gerek maddi ve gerekse manevi yönden yapılan yardımlarla ve Türkiye'den gelen bilim adamlarına karşı gösterilen sıcak ilgiyle de açıkça ortaya koyulmuştur.

Bugün Litvanya'da Karay Türkçesini günlük konuşmada konuşanların sayısı 10 kişiden fazla değildir. Ukrayna ve Polonya Karayları ise iletişim dili olarak artık Karayim Türkçesini maalesef kullanmamaktadır. Litvanya Trakai'de bugün yok olmak üzere olan Karay Türkçesini, son yıllarda gençler arasında, kitaplardan öğrenerek yaşatmaya çalışan, yok oluşa ve bitişe karşı mücadele veren Karaim Türkleri vardır. Ayrıca her yıl yaz aylarında İsveç Uppsala Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Éva Ágnes Csato Johanson Karaim Türkleri için Karayim Türkçesi yaz

kursları düzenlemektedir. Dolayısıyla düzenlenen bu sempozyumla kaybolmakta olan Karay Türkçesi, benliğini yitirmek üzere olan Karay Türkleri ilmi bir platformda gündeme getirilmiş ve Türklük bilimine büyük bir katkı sağlanmıştır.

5. Öneriler

a) Bu sempozyumun gelecek yıllarda Türkiye ve Litvanya devlet başkanlarının himayesinde yapılmasıyla iki ülke arasında var olan siyasi, sosyal ve kültürel ilişkiler daha da güçlenecektir.

b) “Litvanya’da Türk Tarihi ve Kültürü Sempozyumu” bildirimleri sempozyumun destekleyicilerinden biri olan Yunus Emre Enstitüsü tarafından yayınlanması düşünülmektedir. Bu bağlamda sempozyum koordinatörlerinden Dr. Emine Atmaca Yunus Emre Enstitüsüyle bu konuda görüşmüş ve sempozyuma katılan bilim adamlarından bildirimlerinin son şeklini almıştır.

c) Türkiye Cumhuriyeti’ndeki üniversiteler ile Litvanya Cumhuriyeti’ndeki üniversiteler arasında hem bilimsel hem de akademik yönden iş birliğinin sağlanması gerekmektedir. Çünkü Litvanya (Litvanya Büyük Dükalığı / Lehistan Devleti) ile Türkiye (Osmanlı İmparatorluğu) arasındaki ilişkiler çok eskiye dayanmaktadır. Bu ilişkilerin çok eskilere dayandığının en önemli kanıtı da Vilnius Üniversitesi kütüphanesi, Vilnius Üniversitesine bağlı Oryantalistik Bölümü Kütüphanesi, Vilnius Üniversitesi Tarih Fakültesi Kütüphanesi ve Litvanya’nın diğer kütüphanelerindeki Litvan - Tatar Türklerine ait yazma (dinî eserler, yarıklık ve fermanlar) ve matbu eserler (dinî eserler) ile Karaim Türklerine ait eserler (Seraya Şapşal koleksiyonu) azımsanmayacak ölçüdedir. Mesela; Litvanya - Vilnius Üniversitesinin Oryantalistik Merkezi Kütüphanesinde Tatar Türklerine ait Astrahan’da 1830 yılında basılmış *İncil-i Mukaddes*, hicri 1291, miladi 1874-75 yılında basılmış içerisinde gün, ay ve bazı önemli bilgilerin yer aldığı *Salnâme* (< *sâl* ‘yıl, sene’ + *nâme* ‘mektup, kitap’), 1818 yılında Astrahan’da basılmış *Zebur*, 1823 ve 1843 tarihlerinde Kazan’da basılmış *dua kitapları* (7 adet), 1839 tarihinde St. Petersburg’da basılmış iman, şeriat, namaz gibi konuların işlendiği *dua kitapları* (23 adet), yine 1905 yılında St. Petersburg’da yayınlanmış *gazeteler* gibi matbu eserler vardır.

Litvan - Tatar Türkleri, XVI. yüzyılın sonu XVII. yüzyılın başlarından itibaren Tatar Türkçesini unutmaları nedeniyle, Kur’an-ı Kerim tefsirleri, dua ve ilmihâller gibi dinî kitapların çevrilmesine ihtiyaç duymuşlar. Böylece Arap harfleriyle; fakat Beyaz Rus ve sonradan da Leh diliyle Litvan - Tatar Türklerine ait el yazmaları geleneğini başlatmışlardır. Bugün Litvanya kütüphanelerinde Litvan-Tatar Türklerine ait el yazmalarının başında *Kuran-ı Kerim*, *Tecvid*, Arapça sûre ve hadisler, Türkçe yazılan bazı dua, tören, niyet kitapları ve Hz. Muhammed’in

göğe yükselmesinin konu edildiği *Miraç-name* (< Ar. *uruc*) yer almaktadır. Litvan - Tatar Türklerine ait Kur'an-ı Kerim tefsirleri de vardır. Tefsirler de diğer yazma eserler gibi genellikle iki dilde yazılmıştır. Kur'an-ı Kerim metni veya tefsiri yatay satırlarla hemen altında da Belarusça veya Lehçe (~Polonyaca) verev bir şekilde yazılmıştır². Litvan - Tatar Türkleri, nüsha, muska, tılsım anlamına gelen *hamail* türü kitapları da ya 3 (Belarusça - Arapça - Tatar Türkçesi) ya da 4 dille (Belarusça - Arapça - Tatar Türkçesi, Lehçe) yazmışlardır. Dolayısıyla bu iki ülkenin hem tarih alanında hem de dil alanındaki uzman bilim adamları ortak çalışmalar yaparak (bizler onlara Tatar Türkçesi, onlar da bizlere Belarusça ve Lehçe konusunda yardım ederek) bu eserlerin ilim dünyasına tanıtılması, kataloglanmamış eserlerinde bir an evvel kataloglanması gerekmektedir.

Teşekkür

Vilnius Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili Merkezine, Vilnius Üniversitesi Tarih Fakültesine, Devletsiz Kültürler Merkezine, Vilnius Şehri Litvan - Tatar Türk Topluluğuna, Yunus Emre Enstitüsüne, T.C. Dışişleri Bakanlığına, T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığına, T.C. Vilnius Büyükelçiliğine, 8 ayrı ülkeden gelip bildiri sunan alanında uzman değerli bilim adamlarına, Litvan - Tatar ve Karaim Türklerine, görsel ve yazılı basının temsilcilerine ve bu sempozyumun başlangıcından sonuna kadar emeği geçmiş herkese teşekkürü bir borç biliriz.

² Detaylı bilgi için bk. <http://efrasyap.org/Icerik/IcerikDetay.aspx?IcerikID=733>.